

БИНАРНИЯТ УРОК В ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА И АНГЛИЙСКИ ЕЗИК – ВЪЗМОЖНОСТ ЗА МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ И РАЗВИТИЕ НА КОМУНИКАТИВНИТЕ УМЕНИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ

Виолета Дамянова

ПГТСТ „Гоце Делчев“ – гр. Пловдив

***Резюме:** В настоящата статия е представен бинарен урок по български език и литература и английски език. Анализирани са възможностите за създаване на междупредметни връзки и развиване на комуникативните умения на учениците.*

***Ключови думи:** бинарен урок, междупредметни връзки, български език и литература, английски език*

THE BINARY LESSON IN TEACHING BULGARIAN LANGUAGE AND LITERATURE AND ENGLISH – AN OPPORTUNITY FOR INTERDISCIPLINARY CONNECTIONS AND DEVELOPMENT OF STUDENTS' COMMUNICATION SKILLS

Violeta Petrova Damyanova

***Abstract:** This article presents a binary lesson in Bulgarian language and literature and English. The possibilities for creating interdisciplinary connections and developing students' communicative skills are analyzed.*

***Keywords:** binary lesson, interdisciplinary connections, Bulgarian language and literature, English.*

Бинарният урок е иновативна форма на обучение, в която двама учители едновременно провеждат урок по обща тема, имаща отношение към интегриране на знания и умения от два учебни предмета. В Професионална гимназия по транспорт и строителни технологии „Гоце Делчев“, град Пловдив с ученици от 9. клас преподавателите Виолета Дамянова (български език и литература) и Бойка Борисова (английски език) реализираха в два учебни часа своята идея за съвместна педагогическа практика – ***Влиянието на творчеството на Артър Конан Дойл върху развитието на българската криминална литература.*** В бинарния урок се използвани различни ресурси и материали: електронни източници по английски език, откъси от български криминални романи: Богомил Райнов „Няма нищо по – хубаво от лошото време“, „Следите остават“ от Павел Вежинов; аудиовизуални материали, презентации, филми, документални материали, свързани с криминалната литература, включени в презентация, направена чрез приложението SWAY, част от пакета на Microsoft. Структурирането на урока е според концепцията на Румяна Йовева от „Методика на литературното образование“.

1. Цели:

1.1. Учениците да се запознаят с основните характеристики на българската и чуждата криминална литература и с основните теми в творчеството на Артър Конан Дойл;

1.2. Учениците да осмислят тематичното многообразие в българската и чуждата криминална литература (Артър Конан Дойл);

1.3. Учениците да развият умения за сравнение на сюжети и герои от различни литературни произведения.

1.5. Учениците да затвърдят уменията си за интерпретация, съпоставка, самостоятелна работа с художествен текст

2. Вид на урока – за нови знания

3. Метод – метод на интерпретацията, съпоставителен, историко-типологичен, интерактивен

4. Дидактически форми – беседа, работа по групи

5. Мотивиране на темата

А. Влиянието на творчеството на Артър Конан Дойл върху българската литература

Б. Особености на българската криминална литература – теми, сюжети, герои.

6. Учебни ситуации за разгръщане на темата

6.1. Първа учебна ситуация. Първоначално се започва с поздрав и на двата езика, на които ще бъде осъществен урока – на български и на английски език. На дъската се презентира темата на урока – *Влиянието на творчеството на Артър Конан Дойл върху развитието на българската криминална литература*. Учителят по английски език обяснява основните характеристики на криминалния жанр, типични сюжети в произведенията на Артър Конан Дойл, в които герой е Шерлок Холмс: убийства и мистерии, изчезвания и отвличания, изнудване и шпионаж, неправомерно обвинени хора. Поставени са въпроси на английски език, свързани с откъс от роман на Дойл, с който учениците работят, за оценка на героя Шерлок Холмс, качества на героя и коментар на епизод от текст. Отговорите на учениците също са на английски език.

6.2. Втора учебна ситуация. Учителят по български език и литература представя кратка история на криминалната литература в България, както и имената на най-популярните нейни автори. За фон на изложението е музиката от филма на Куентин Тарантино „Криминале“. В България този жанр навлиза постепенно, първоначално с преводи и адаптации. През 30-те и 40-те години на ХХ век продуктивни автори на малки книжки, определяни като криминални романи, са Тотю Тотев, Страшимир Енчев, Стефан Бръшнарков, Спас Икономов и Павел Вежинов, но те използват псевдоними. След края на Втората световна война и национализирането на издателствата десетина години в България практически не се публикуват криминалните романи. Жанрът се завръща с произведения на Павел Вежинов, Богомил Райнов и Андрей Гуляшки, които налагат нови негови разновидности, които са свързани с т.нар. социалистически реализъм. Продуктивен автор от този период е Светослав Славчев (автор на поредицата от кратки текстове за инспектор Стрезов). След падането на Берлинската стена (1989) и на ограниченията пред авторите и издателствата, жанровете, свързани с престъплението и разследването, изживяват своя естествен разцвет. На най-голяма популярност се радват „вулгарните“ романи на Христо Калчев. Изявени автори на криминални четива от този период са Донка Петрунова, Людмил Георгиев, Марин Дамянов, Здравка Евтимова и др.

6.3. Трета учебна ситуация. *Анализ на сюжети от две произведения от българската криминална литература.* Учениците се запознават с творби, създадени през 60-те, 70-те на XX век и се докосват до езиковото разнообразие и различните стилове на писане на българските творци, повлияни от специфичната епоха, в която творят. Това ги прави съпричастни към художествения свят на конкретните произведения и им помага да съпреживеят определени моменти от сюжетите на творбите. В тази учебна ситуация, както и в следващите, се използва дидактическата форма беседа. Първото произведение е романът на Николай Райнов „Няма нищо по-хубаво от лошото време“. Целта на работата с изборния откъс е да се осмисли основната сюжетна линия в него. На учениците се обясняват накратко същността и ролята на отдел „Държавна сигурност“ в България преди 1989 г. Поставени са следните въпроси:

1. Кои са места, за които авторът спомена в откъса?
2. С кои ключови думи писателят постига внушението за тайнственост?
3. През коя част от денонощието се развива действието? Коментирайте избора на писателя с оглед на криминалния жанр на текста.

Една заплетена история като тази може да почне по сто различни начина. Но тази специално започва с чакане.(...)Спомням си да съм чувал изрази като радостно очакване, обаче не помня да съм срещал хора, които обичат да чакат. (...)

(...)На пръв поглед чакането изглежда проста работа: само стоиш и чакаш. Изобицо изкуството да не правиш нищо, дори да не си ядеш нервите и да не навиваш на пръста си едни и същи неща като това, че днес е понеделник и че един пропуснат понеделник може да обърка всичко. Изкуството да чакаш... Проста работа, но ако не я владееш, може да идееш по дяволите. Както на времето Старият отиде по дяволите само защото не може да издържи докрай. Не може да издържи да стои така, без да прави нищо. Да стои и да чака. (...) Подобни мисли се въртят лениво в главата ми, додето седя под синия чадър на кафенето пред чаша полуистинало кафе — трето поред, оглеждам площада и барабаня с пръсти по масата. (...) И тъй, седя и чакам. Нямам възможност дори и да проуча подробно картата на града, купена още на гарата, защото трябва да наблюдавам масленозелената врата. (...)

(...)Има време за чакане. И има време за действие. Въпросът е да не се объркат времената. (...)

(...)Тръгвам по обратния път. Улиците са слабо осветени и почти пуси. На Страда Нуова електричеството е по-обилно и движението малко по-оживено. Стигам до номер 19, влизам без оглеждане и двоумение в мизерния вход и поемам по стълбата нагоре, като чета пътем табелките по вратите. Откривам името на Артуро Конти едва на четвъртия етаж, вратата вляво. Позвънявам спокойно, сиреч нито с излишна плахост, нито много настойчиво. Никакъв отзвук. Изчаквам десетина секунди и отново позвънявам. Апартаментът изглежда необитаем. Натискам за всеки случай ръчката. Вратата се открехва.

Влизам и безшумно затварям подире си. Намирам пипнешиком секретното резе и също тъй безшумно го превъртам. Антрето тъне в мрак. Драсвам клечка кибрит и виждам право пред себе си отворена врата. Приближавам прага и надниквам... Също както навремето Стария.

Клечката ме опарва по пръстите и угасва. И тук мракът е пълен. На прозорците вероятно има плътни завеси. Набарвам до вратата електрическия ключ и го завъртам. От потона блясва с десетките си стъкълца старинен кристален полилей. Но в момента не полилеят привлича вниманието ми. Върху килима на пет крачки от мен е проснат човек. Той лежи по корем, разперил ръце, сякаш е искал да се улови за нещо в мига, в който смъртта го е отнасяла. Килимът е подгизнал от кръв.

Приближавам се и предпазливо повдигам главата на мъртвия. Това е дебелият с прошиарената брадичка от буика (Райнов 1968: 1 – 23).

Следващият откъс е от „Следите остават“. Целта на работа с текста е учениците да осмислят как писателят изгражда представа за разследване на кражба и шпионаж. Поставени са следните въпроси:

1. Къде се развива действието?
2. Как авторът внушава на читателя усещането за престъпление?

3. Кои пространства за развитието на действието предпочитат автори на криминални романи? При отговора си се позовете и на откъсна на Райнов.

(...) Тая вечер момчетата се бяха събрали в задното дворче на голямата жълта жилищна кооперация. (...) Те бяха приблизително на една възраст — дванадесет-тринадесетгодишни, но между тях се открояваше със сините си баскетболни кецове и височката си фигура Пешо. (...) В тоя миг нещо силно звънна по плочите. Момчетата учудено се озърнаха.

(...) Всички затърсиха с поглед. Веселин пръв забеляза падналия предмет — обикновен металически ключ от секретна брава, който сега спокойно си лежеше върху плочите. Пешо го вдигна. Навярно някой го бе изпуснал от етажите — какво друго можеше да помисли човек! Момчето отиде по средата на дворчето, вдигна лице към етажите и внимателно ги огледа. (...)
— Ехееей! — подвикна Пешо.

Етажите мълчаха. Пешо вдигна рамене, подвикна още веднъж, но отново не получи отговор.

— *Интересна работа!* — обърна се той към момчетата. — *Изпускат си ключовете, пък не се обаждат...*

... момчетата, увлечени в своите разговори, скоро забравиха дребната случка. Дявол знае, може да е непотребен ключ и някой чисто и просто е решил да се отърве от него. (...) Тъкмо момчетата бяха решили да си ходят, и пред тях изникна широка мъжка фигура, облечена в бели летни дрехи.

— *Аха!* — каза ласкаво и добродушно мъжът. — *Играете ли си?*

Момчетата учудено погледнаха непознатия. Беше широкоплещест, пълничък, със заплешивяла, ниско остригана глава, на дебелиите му месести устни сякаш бе кацнала добронамерена приятелска усмивка, която, кой знае защо, не се стори на момчетата съвсем искрена.

— *Играем си!* — отвърна предпазливо Пешо.

— *А отдавна ли играете?* — внимателно попита мъжът. (...)

— *Е не много отдавна, отскоро...*

— *Тъй, тъй, хубаво!* — добродушно кимна мъжът. *Горе-долу все един час трябва да има, нали така?*

— *Има!* — вече съвсем неохотно отвърна Пешо.

— *Тъъй! Ами да сте намерили тук един ключ?*

Момчетата се спогледаха — такава значи била работата!

— *Намерихме, намерихме!* — почти в един глас отвърна компанията. — *Падна от етажите!*

Пешо ясно забеляза как лицето на непознатия мъж сякаш светна от облекчение.

— *Чудесно!* — възкликна той вече съвсем непринудено. — *У кого е?*

— *У мен* — отвърна Пешо и бръкна в джоба си. (...) *Докато Пешо мълчаливо и съсредоточено тършуваше в десния джоб, непознатият човек обърса челото си и бързо заговори:*

— *Знаете ли, имам едно момиченце, такова палаво като вас, само че по-малко, разбира се... То го изпусна през прозореца... Добре че майка му го видяла, иначе щяхме да останем без ключ... Друг нямаме, всички сме ги изпогубили...*

— *В тая кооперация ли живеете? — попита Пешо. — В тая — отвърна бързо мъжът. — А ти, момченце, да не си загубил ключа?*

— *Как ще го загубя, никъде не съм ходил! — кимна Пешо и от притеснение изпразни целия джоб.*

— *Ето го! — каза той с облекчение. — Помня аз, в тоя джоб го сложих!*

На Пешо се стори, че непознатият бързо и някак нелюбезно дръпна ключа от ръцете му. Тоя жест никак не отиваше и на ласкавия му глас, и на приятелската му усмивка. Без да каже нито дума повече, непознатият им обърна широкия си гръб и бързо се запъти към черния вход на сградата (Вежинов 1970: 1 – 3).

6.4. Четвърта учебна ситуация. Сравнение на героите. Четвъртата учебна ситуация в бинарния урок е създадена с цел да се направи сравнение на героите от споменатите в предходната учебна ситуация откъси от романи с английския образец за криминален герой Шерлок Холмс.

Хронологичният подход при представянето на творбите и образите в тях дава възможност на учениците да осъзнаят обвързаността на литературата ни с културните и политически процеси, случващи се в рамките на тези десетилетия в Европа, а оттам и в България. Така чрез своята пълнота образите от българската криминална литература закономерно се доближават и учениците могат да открият прилики с героя на Артър Конан Дойл Шерлок Холмс, който не е просто един интелигентен следовател на конкретни престъпления, а и герой, идеологически и емоционално свързан с времето и обществото, към което принадлежи.

Сравнителният анализ на героите се осъществи чрез групова работа. Този подход насърчава сътрудничеството между учениците, развива техните комуникативни и аналитични умения, и създава по-динамична и ангажираща учебна среда.

Прилагането на ефективни стратегии за групова работа може значително да обогати учебния процес и да подготви учениците за реалния свят, в който сътрудничеството и интеграцията на знания са от съществено значение. Учениците са разделени на три групи. Първа група трябва да открие прилики в поведението на агент Боев („Няма нищо по-хубаво от лошото време“) с Шерлок Холмс. Втора група – прилики в действията на Пешо („Следите остават“) и на Шерлок Холмс. Трета група – разлики в стратегията за изграждане на образ от българската криминална литература с този от английската криминална литература.

6.5. Пета учебна ситуация. Рефлексия. В петата учебна ситуация на бинарния урок се осъществи рефлексия, която е инструмент за ефективност в образователния процес. Учениците споделят своите впечатления и знания за влиянието на Артър Конан Дойл върху развитието на българската криминална литература:

- Артър Конан Дойл, създателят на Шерлок Холмс, е един от основоположниците на съвременния детективски жанр, а неговите произведения са определящи за развитието на криминалната литература и са вдъхновили много последващи автори по света, включително и в България.

- Българските автори на криминална литература често използват класическата структура на мистерията, включваща представяне на случая, събиране на улики и др.

- Подобно на Дойл, българските криминални автори използват своите творби, за да отразят социалните и културните проблеми на времето. Те изследват морални дилеми, корупция и социална несправедливост чрез призмата на криминалните сюжети.

- Популярността на Шерлок Холмс и творбите на Дойл са допринесли за повишен интерес към криминалната литература в България. Това е довело до появата на множество български автори, които са се специализирали в този жанр.

След направените обобщения на учениците е поставена домашна работа, в която те трябва да напишат съчинение на тема: „Моят любим български криминален роман“. Тази тема предполага учениците да използват наученото по време на този бинарен урок, но и да прочетат самия роман, по който избират да пишат.

Бинарният урок предлага значителни възможности за обогатяване на учебния процес и развитие на езиковите компетентности на учениците. Комбинирането на двата предмета създава по-динамична учебна среда и е възможност деветокласниците да осмислят интересни процеси в световната литература.

Литература:

Йовева, Р. (2000). *Методика на литературното образование*. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“.

Райнов, Б. (1968). *Господин Никой. Няма нищо по-хубаво от лошото време*. София: Български писател.

Вежинов, П. (1970). *Следите остават*. София: Български писател.